

Krizmanić stvara ciklus posvećen Plitvicama; Ivan Krajač 1928. ishodio prvo proglašenje Plitvica nacionalnim parkom

Piše Nives Matijević

Društvo za uređenje i poljepšanje Plitvičkih jezera i okolice 1. veljače 1914. organiziralo je posljednji 'Plitvički ples' prije rata kojim je proslavljena 20. godišnjica društva i prikupljeno 3000 kruna. Naredbom bana 1914. je suspendiran rad svih društava. Novca za popravke u društvenom hotelu na Kozjaku bilo je sve manje, vladine potpore bile su nedostatne, tako da hotel za vrijeme Prvog svjetskog rata nije popravljan.

Godine 1914. na Plitvice navraćaju austrijski automobilisti, a pariška putnička agencija Les Voyages Modernes ponovo dovodi francuske turiste u Hrvatsku i na Plitvice, javlja Obzor.

Napokon počinje i gradnja Ličke željeznice, a stanica za Plitvička jezera trebala bi biti u 15 kilometara udaljenim Vrhovinama. Ličani nisu zadovoljni što se željeznica neće provesti na Plitvička jezera, ali vlada je gledala da gradnja bude jeftinija. Mnogi radnici vraćaju se iz Amerike i vlada ih na svoj trošak prevozi iz Rijeke i Trsta na rad na Ličku željeznicu. No, do početka Prvog svjetskog rata izgrađena je samo dionica pruge od Oštarija do Plaškog.

U srpnju Novosti pišu kako je Društvo za promet stranaca odlučilo je 'da provede što uspješniju reklamu za posjet naših krajeva.' Stoga je angažiralo snimatelja pariškog Soci  t   Path   Fr  res, jedne od prvih tvrtki za snimanje i izrađivanje filmova, 'da neke najljepše i najinteresantnije partije naše domovine kinematografski snimi'.

‘Jedan vješt operateur stigao je iz Pathé-a, snimanje je trajalo oko dva tjedna, a među ostalim snimljena su i Plitvička jezera. ‘Snimanju potonjih posvetila se osobito velika pažnja, te su snimljena sa takovih novih točaka i vidika, sa kojih još nisu bila nikad snimana’, pišu Novosti.

Godine 1915. Ilustrovani list donosi vijest sa slikom o golemoj pastrvi ulovljenoj u jezeru Kozjak koja je bila teška čak 7,5 kilograma. Fotografirana je pored 3,5-godišnjeg djeteta pa se vidi da je bila duga koliko je dijete visoko.

Društvo prodaje hotel na Kozjaku

Nakon Prvog svjetskog rata Društvo za uređenje i poljepšanje Plitvičkih jezera odlučilo je prodati hotel na Kozjaku, jer nije moglo financirati renoviranje. Stoga je 2. prosinca 1920. sklopljen kupoprodajni ugovor između Društva i novoosnovanog dioničkog društva Plitvička jezera kao kupca, prema kojem prodaje hotel s inventarom i pripadajućim zemljišnim česticama za 500.000 kruna. Kupac isplaćuje 100.000 kruna u gotovini, a ostalo prodajom 1000 dionica Plitvička jezera d.d. po cijeni od 400 kruna za dionicu. Kupac se obvezao kroz 25 godina, dakle do 1945. godine, svake godine isplatiti 6,5 posto kamata na preostalu glavnici od 400.000 kruna, bez obzira na iznos dividende na dionice, odnosno 26.000 kruna godišnje.

‘Tom transakcijom Društvo je postiglo dvostruki probitak – spasilo je hotel od propasti predavši ga u domaće ruke i postalo je dioničarom hotelskog poduzeća uz godišnji dohodak od 6500 din’, zapisao je tajnik Društva Marko Eisenhuth. Istaknuo je i važnu ulogu koju je u vođenju hotela imao Robert Dattler, bivši društveni povjerenik i nadzornik, te restorater i hotelski ravnatelj na Plitvičkim jezerima, koji je sve povjerene zadatke zdušno obavljao sve do 1923. godine.

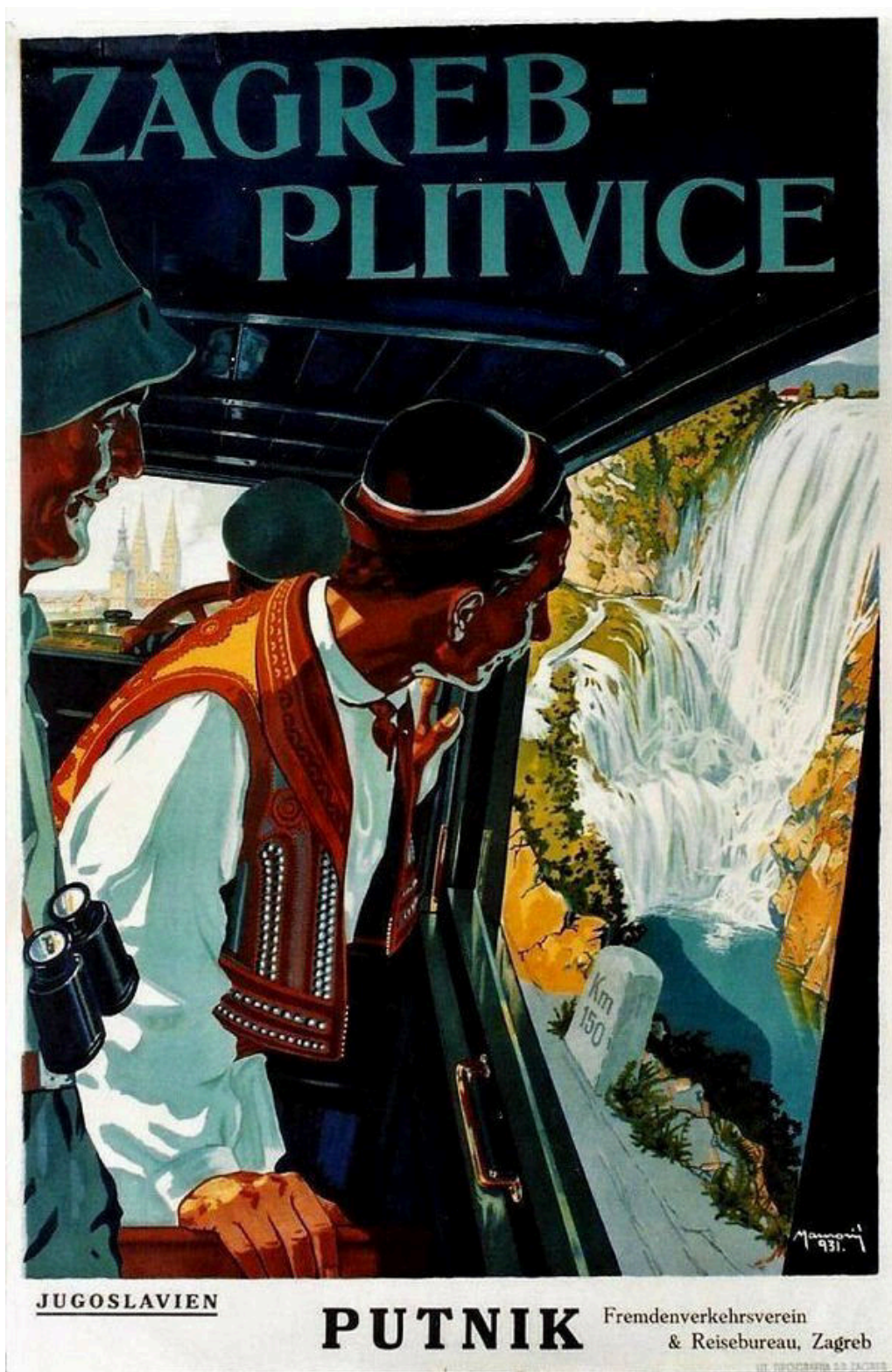
Anka Krizmanić i suprug istražuju Plitvice

Slikarica **Anka Krizmanić** (1896-1987.) udaje se 1921. godine za bankovnog činovnika i strastvenog planinara **Dragutina Dragu Paulića**, koji joj zajedno s njezinim bratićem **Brankom Gušićem**, otkriva ljepote hrvatskih planina i jezera. Tako 1922. godine boravi na Plitvicama gdje je obuzima čarolija prirode i ona je pretvara u ciklus plitvičkih motiva. Cijelu kolekciju plitvičkih pejzaža u litokredi i pastelu Krizmanić je izložila je na svojoj drugoj samostalnoj izložbi 1925. u salonu Ullrich u Zagrebu.

Istodobno, njezin suprug (rastaju se 1929.) napisao je opsežan ‘Vodič na Plitvička jezera sa 29 ilustracija, 2 karte i 2 nacрта’ koji 1923. godine izdaje Hrvatsko planinarsko društvo (HPD) u nakladi Nakladne zadruge hrvatskih planinara u Zagrebu. Paulić je sam snimio fotografije za vodič, a slika plitvičkih Sastavaka u boji na početku vodiča djelo je Anke Krizmanić.

Godine 1922. u siječnju je u zagrebačkom Umjetničkom paviljonu otvorena prva međunarodna planinarska izložba u organizaciji Hrvatskog planinarskog društva kojim predsjedava **dr. Ivan Krajač**, piše Dom i svijet. Izložene su i slike Plitvičkih jezera, od Standlovih ‘Fotografičkih slika iz Hrvatske’ iz 1870. i Krapekova albuma Plitvička jezera iz 1892. do fotografija iz novijeg doba.

Sam Krajač pisao je o spiljama na Plitvičkim jezerima za časopis Hrvatski planinar.

Plakat Andrije Maurovića

Te godine se kraljevski par Aleksandar i Marija Karađorđević provezao automobilom preko Plitvica i bio oduševljen njihovom ljepotom. Općinsko zastupstvo u Vrhovinama potom je u lipnju zaključilo 'da se već ionako napušteni nazivi Štefanijin put i Dorotejin put promijene u Marijin put', što je kasnije odobreno iz Beograda.

Sin Augusta Šenoe piše o Plitvicama

Društvo za uređenje i poljepšanje Plitvičkih jezera i okolice dobilo je odobrenje da u glavnoj sezoni, od 1. svibnja do 1. rujna, ubire lječilišnu taksu koja je za glavu obitelji iznosila 15 dinara, za odrasle pratitelje 5 dinara, te po 2 dinara za djecu i slugu. Taksu su plaćali oni koji na Plitvicama ostaju duže od dana. Na jezerima je gostima bio dopušten ribolov na pastrve, ali samo na udicu. Jezera su obilovala i rakovima koje se lovilo tzv. račilima rano ujutro ili za zalaska sunca.

U korist gradnje Doma Hrvatskog radiše 1924. godine izdana je višejezična monografija Plitvička jezera s fotografijama Drage Paulića i pionira reklamne fotografije u Hrvatskoj **Rudolfa Mosingera** (1865.-1918.). Mosinger je izdavao razglednice Plitvica, te niza gradova koje je sam snimao. Predgovor knjige napisao je **Izidor Kršnjavi**, a tekst o Plitvičkim jezerima geograf **Milan Šenoa** (1869.-1961), sin **Augusta Šenoe**.

Lobiranjem Društva za poljepšanje i uređenje stvorena je nova općina Plitvička jezera koja je počela djelovati 1. rujna. 1926. Obuhvaćala je Veliku Poljanu i šumu Medvjedak, te sela i zaseoke Čorkova uvala, Plitvice, Bigina Poljana, Končarev Kraj, Plitvički Ljeskovac, Prošće, Priboj, Sertića Selo, Lisina Poljana i Rastovača. Nova je općina pripojena srezu Korenica.

Sljedeće godine Društvo je angažiralo **Hinka Bethkea** iz Berlina za propagandno filmsko snimanje Plitvičkih jezera. Snimanje je trajalo tri dana – snimali su s hotelskog tornjića jezero Kozjak, pa su ukrkali aparaturu na čamac i preko Kozjaka krenuli na donja jezera. Snimili su slapove Milke Trnine, donja jezera sve do Sastavaka i slapa Plitvice, a objektivom su ulovili i skaute koji su se penjali u spilju Golubnjaču, pa krenuli na gornja jezera. Godine 1927. na Velikoj poljani izgrađen je novi hotel Bellevue, vlasništvo **Bogoljuba Delića**.

Godine 1928. Plitvička jezera su zalaganjem Ivana Krajača prvi put proglašena Nacionalnim parkom, uz Štirovaču i Paklenicu na Velebitu, te Bijele stijene u masivu Velike Kapele, no radilo se o zakonu koji je vrijedio samo godinu dana.

Maurovićev fascinantni plakat

Bjelovarska književnica **Karla Kolesarić** (1884.-1967.) objavila je 1931. godine zbirku ‘Priče i pripovijetke s Plitvičkih jezera’, koju je ilustrirao **Andrija Maurović** (1901.-1981.)

Maurović je autor i jednog od najljepših reklamnih plakata za Plitvička jezera koji je ikad napravljen. Napravio ga je 1931. godine za ‘Putnik’, prvu državnu turističku agenciju u Kraljevini SHS sa sjedištem u Beogradu i podružnicama u zemlji i inozemstvu. Plakat s natpisom Zagreb – Plitvice prikazuje nasmiješene izletnike iz Zagreba koji kroz prozor vozila gledaju plitvičke slapove, a naznačena je i udaljenost – 150 kilometara.

Na Plitvičkim jezerima rođen je književnik i prevoditelj **Čedo Prica** (1931.-2009.), otac glumice **Alme Price**. Tijekom Domovinskog rata u kojem mu je uništena djedovina svom je imenu dodao pridjev Plitvički, kako bi trajno naznačio povezanost s rodnim krajem. Njegova prva knjiga bila je zbirka pjesama ‘Plitvička rapsodija’ iz 1954. godine. Posvetio ju je zavičaju koji je u dječашtvu morao napustiti zbog rata. Godine 1981. Prica je u objavio knjigu za djecu Crna kraljica, bajke i legende o Plitvičkim jezerima, koju je ilustrirao slikar Boris Dogan (1923.-1992.). U romanu ‘Preci’ objavljenom 2000. godine Prica ponovo tematizira svoj izgubljeni zavičaj.

‘Mjesto radnje je Nacionalni park Plitvička jezera, enklava nepatvorenih prirodnih ljepota i netaknute divljine, u čijem je središtu niknulo luksuzno zdanje vile ‘Izvor’. Ta je građevina, kao izolirano postrojenje socijalističke izgradnje, bila čestim mjestom boravka Velikog Maršala i cijele vladajuće političke vrhuške. Ovo je roman o tim – kako ih pisac naziva – ‘beskarakternim karakterima’, ‘lažnim spasiteljima’, ljudima ‘koji su izveli svoj narod na put revolucije, bratstva i jedinstva’, ali i autohtonim stanovnicima, zanesenjacima i osobenjacima, kao nijemim promatračima vlastita ‘boljitka’, ponad kojih lebdi neuhvatljivi slobodarski duh Isaka Božanića...’ stoji u kratkom sadržaju njegove knjige.

Prvi zimski izlet na Plitvice

Početkom 1932. godine zagrebački časopis Svijet donosi foto-reportažu s Plitvica u zimsko doba prekrivenih snijegom:

‘Društvo za promet putnika i turista Putnik u Zagrebu organiziralo je vrlo uspjeti izlet na Plitvička jezera preko minulih božićnih blagdana. Odaziv je bio tako mnogobrojan da su svi hoteli na jezerima bili prepuni i mnogi nisu u njima ni našli mjesta, već su noćili i u privatnim kućama. Još nije uopće nikad bilo zabilježeno da bi o Božiću Plitvička jezera tako oživjela da su ti dani što se gosti tiče bili jednaki onima za vrućeg ljeta. Sve je vrvjelo Zagrebčanima koji su potekli na divna Plitvička jezera da se naužiju veličanstvenosti zimske prirode i divljosti njene romantike. Razumije se da su se i naši skijaši potpuno naoružali za svoj sport, koji je po okolici jezera naišao na izvrstan teren. Nema sumnje da će ovaj prvi i nadasve uspjeti i dobro organizirani izlet na Plitvička jezera biti temelj za daljnje takove pothvate, koji ni ne trebaju čekati tek dogodišnji Božić. Svi izletnici ponijeli su sa sobom najljepši dojam.’

Anka Krizmanić: Plitvice

Lička sloga 1937. donosi vijest da su prvi gosti na Plitvička jezera te sezone stigli iz Njemačke već u travnju, te iznenadili hotelijere i vodiče. U sezoni 1938. agencija Putnik organizira izlete svake nedjelje autobusima Jadran ekspresa po cijeni od 120 dinara u oba smjera.

U srpnju 1939. Lička sloga piše da je društvo ‘Hrvatska žena’ iz Otočca priredilo izlet na Plitvice. Putem su pjevane rodoljubne pjesme, pa se, izgleda, neko pobrinuo da to javi žandarima na Plitvice, koji su htjeli izletnicima činiti neprilike. Ka povratku je auto s izletnicima bio napadnut kamenjem od nekih tipova, koji misle, da još nisu prošla njihova vremena.’

Zapaljen hotel na Kozjaku

Godine 1939. hotel i kupalište na Kozjaku su izgorjeli, a prema uvijenim napisima tadašnjih novina može se zaključiti da su namjerno zapaljeni.

U siječnju 1940. u Čorkovoj Uvali na Plitvičkim jezerima osnovana je organizacija HSS-a nakon opširnog govora predsjednika kotarske organizacije Luke Mažara. U svibnju te godine u Banovini Hrvatskoj održani su općinski izbori, a u općini Plitvička jezera pobijedila je Seljačko-demokratska koalicija (SDK), koju su osnovali HSS **Stjepana Radića** i Samostalna Demokratska Stranka (SDS), koju je nakon smrti **Svetozara Pribićevića** 1936. godine vodio **Srđan Budisavljević**.

Ni komunisti ne miruju – u lipnju 1940. na Plitvičkim jezerima održana je Prva okružna konferencija KPH za Liku, na kojoj je izabran i Okružni komitet od sedam članova, među kojima je bila i Kata Pejnović (1899-1966.) iz Smiljana.

Pejnović je bila važna sudionica priprema za ustanak u Lici, a kasnije jedina žena-vijećnik AVNOJ-a, predsjednica Antifašističkog fronta žena (AFŽ), članica Predsjedništva ZAVNOH-a, a nakon rata potpredsjednica Sabora NR Hrvatske i narodna heroína.

Novinarski projekt „Plitvička jezera – neispričana povijest“ realiziran je u okviru programa poticanja novinarske izvrsnosti Agencije za elektroničke medije.

Ovdje su linkovi na *prvi drugi treći četvrti* i *šesti* nastavak serijala

(objavljeno 28.11.2024.)

Share

f

🐦

8+

in

📧

←

Plitvička jezera - neispričana povijest (4.): Početkom 20. st. objavljene bogato ilustrirane knjige o Lici i Plitvicama

Ludi za lovom (5.) Budor taji na što Lovački savez troši 13,4 milijuna eura godišnje, tko sada vozi Dečakovu limuzinu?

→

RELATED POSTS

DOSJE

Plitvička jezera – neispričana povijest (6.): Partizanska ženska četa, krvavi Uskrs '91. i građevinsko mahnitanje

30/11/2024

DOSJE

Ludi za lovom (5.) Budor taji na što Lovački savez troši 13,4 milijuna eura godišnje, tko sada vozi Dečakovu limuzinu?

30/11/2024

DOSJE

Plitvička jezera – neispričana povijest (4.): Početkom 20. st. objavljene bogato ilustrirane knjige o Lici i Plitvicama

27/11/2024

DOSJE

Plitvička jezera – neispričana povijest (3.) Društvo za uređenje Plitvičkih jezera gradi prvi hotel i zauvijek mijenja Plitvice

26/11/2024

DOSJE, ZELENO

Ludi za lovom (4.) Ekolozi: 'Država daje milijune eura lovcima, ubojicama životinja koji pomažu krivolovcima'

24/11/2024

DOSJE

Ludi za lovom (3.): Tito je u Tikvešu, prisvojenom imanju Habsburga i Karađorđevića, lovu vratio feudalni sjaj

27/10/2024